

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Модернізація системи дошкільної освіти спрямовує фахівців на пошук оптимальних шляхів особистісного розвитку дітей, розкриття механізмів формування їхньої життєвої компетентності як здатності в міру своїх вікових можливостей самостійно виробляти позитивне ставлення до світу, людського оточення й самих себе.

Особливо важливою є система соціально-психологічної взаємодії педагога з дітьми різновікової групи. Саме через комунікацію у навчально-виховному процесі відбувається спільне розв'язання різноманітних педагогічних завдань, передаються знання, досвід, погоджуються та координуються спільні дії, створюються умови для реалізації здібностей кожного. У грі, праці та спілкуванні з дорослими й однолітками виникають мотиви та потреби, виробляються моральні форми поведінки, затверджуються механізми самооцінки та самоконтролю.

Як засвідчує аналіз психолого-педагогічної літератури, в теорії дошкільної педагогіки досліджувались в основному окремі аспекти змісту і форм педагогічного процесу в різновікових групах закладу дошкільної освіти. Так, наукові розвідки А. Арушанової, А. Давидчук були присвячені вивченню педагогічних умов організації навчання дітей різного віку в спільній діяльності. У свою чергу науковцями Н. Губановою, Е. Кушнарєнко, А. Михайловою розроблено модель освітньо-виховної роботи різновікової групи. Натомість дослідниками Н. Диновською, Г. Колосінською, Л. Русан висвітлено основні форми організації та особливості педагогічного процесу з дітьми різного віку. У працях С. Литвиненко, М. Заячківська, І. Підлипняк проаналізовано теоретико-методичні підходи до професійної підготовки фахівців для роботи з дошкільниками різного віку.

Дослідники однак не визнали провідної ролі вихователя в організації життєдіяльності дітей різновікового об'єднання, оскільки за відсутності педагогічного керівництва в їхніх взаєминах виникають певні конфлікти, закріплюються негативний досвід взаємодії та поведінкові норми (ігнорування молодших під час ігор, конкуренція за іграшки, сварки та маніпулювання; непослупливість малят тощо).

Організація педагогічного процесу у різновіковій групі потребує від педагога знання програми всіх вікових груп, уміння зіставляти програмові вимоги з віковими та індивідуальними особливостями дітей, здатність правильно розподіляти увагу, розуміти й бачити кожну дитину і всю групу в цілому, спрямовувати розвиток дітей згідно із завданнями виховання і

можливостями. Слід зазначити й ті переваги, які характерні саме для різновікової групи: спілкування молодших дітей зі старшими створює сприятливі умови для формування випереджаючих знань та взаємного навчання. Проте досягти цього можна лише при правильній організації навчально-виховного процесу [2].

У літературі є й деякі методичні рекомендації щодо організації занять у різновіковій групі дитячого садка. Зокрема, автори пропонують два варіанти організації спільних занять: початок заняття одночасно у всіх трьох (чотирьох) підгрупах, а закінчення послідовне (через 15 хвилин – у молодшій, через 20 – у середній і т.д.); послідовний початок занять (заняття починаються з однією підгрупою, потім через 5-7 хв. підключається друга підгрупа, потім третя). Навчальний процес у різновікових групах здійснюється з використанням фронтальних, групових та індивідуальних форм організації навчання. В основу роботи з математики у різновіковій групі покладено принцип диференційованого підходу до навчання, який здійснюється, по-перше, з урахуванням віку дітей, по-друге, з урахуванням рівня засвоєння математичних знань, умінь і навичок кожною дитиною зокрема. Вихователь має вивчити ці рівні. Дані, добути при такому вивченні, дають змогу визначити основні педагогічні завдання у роботі з окремими підгрупами дітей і намітити шляхи реалізації їх, а також постійно контролювати ефективність навчально-виховної роботи [3, с. 17].

Диференційований підхід дозволяє ефективно побудувати роботу з різними групами з метою реалізації можливості впливу на кожную дитину, розвитку в ній у процесі роботи з колективом індивідуальних здібностей, особливостей. Тому диференційований підхід у навчанні останнім часом продовжує вивчатися як один із засобів підвищення ефективності формування навчальних знань і всебічного розвитку дітей. Найбільш раціональною формою організації навчання в різновіковій групі є заняття за одним розділом програми з диференціацією навчальних завдань для кожної вікової підгрупи. Спільні завдання розв'язуються у процесі фронтального навчання, а ті, що стосуються дітей певного віку, – на заняттях із віковою підгрупою. Взаємозв'язок двох типів занять вихователь забезпечує способами їх організації. Наприклад, першу половину заняття педагог працює з однією підгрупою. Або навпаки: заняття розпочинається з усією групою, а потім молодші йдуть гратися, а старші далі займаються з педагогом. Існує й інша форма організації навчання – заняття з віковою підгрупою. При цьому краще вдається врахувати індивідуальні особливості дітей. Скорочується кількість організаційних моментів, завдяки чому підвищується змістова щільність заняття. Під час роботи вихователя з віковою підгрупою є можливість спілкуватися з кожним із них, тобто здійснювати індивідуальний підхід [4, с. 34].

Слід також зазначити, що плануючи роботу з усіма трьома підгрупами одночасно з однієї теми, вихователь обов'язково конкретизує програмні

завдання для кожної вікової підгрупи. В. Н. Аванесова запропонувала три типи організації дітей на заняттях у різновіковій групі.

Досвід роботи показав правомірність трьох типів організації дітей на заняттях в різновіковій групі:

I – усі діти зайняті одним видом діяльності, наприклад математикою;

II – комбіновані заняття;

III – заняття з однією підгрупою за загальноприйнятою методикою.

Ці заняття забезпечують правильне виконання режиму дня у різновіковій групі, глибоке засвоєння знань, сприяють успішному розв'язанню виховних завдань тощо. Спільна діяльність особливо корисна для молодших дітей. Потрібно лише дбати, щоб молодші діти були не пасивними спостерігачами, а активними учасниками процесу. Правильно організоване спілкування дітей глибоко впливає на їхній психічний розвиток, сприяє формуванню товариських взаємин, взаємодопомоги між старшими і молодшими. Спілкування дітей між собою – також важливий чинник мовленнєвого розвитку. У спільній діяльності, у грі формуються нові форми і функції мовлення, розвивається така важлива якість поведінки, як невимушеність, складаються механізми самооцінки та самоконтролю. У дошкільних навчальних закладах використовують фронтальні, групові та індивідуальні форми організації педагогічного процесу, які допомагають по-різному будувати взаємини педагога з дітьми та дітей між собою [1, с. 21].

Фронтальне навчання, як правило, породжує авторитарний стиль спілкування, оскільки можливості прямого контакту з дітьми при цьому дуже обмежені. При груповому навчанні, яке охоплює вісім – дванадцять дітей, між педагогом та вихованцями встановлюється більш тісний зв'язок, що будується на діалозі. Фронтальні форми роботи дають педагогові можливість водночас впливати на велику кількість дітей. На перший план тут виступає, взаємодія вихователів – група. Завдання, які пропонуються молодшим дітям, кожна дитина має зрозуміти й сприйняти як особисте до неї звернення. Зрозуміло, що в умовах різновікової групи важко сформулювати навчальне завдання так, щоб воно відповідало рівню всіх дітей. Молодші діти зазвичай погано сприймають завдання, не звернені до них безпосередньо, а якщо й сприймають, то не завжди правильно їх розуміють, тому часто тлумачать по-своєму. Отже, практика свідчить, що під час застосування фронтальних форм роботи в різновіковій групі ділові взаємини у педагога встановлюються тільки з найактивнішими й самостійними дітьми. Інші вихованці або наслідують дії своїх товаришів, або підмінюють завдання на свій розсуд. Відомо, що на фронтальних заняттях краще розв'язувати більш загальні навчальні завдання, а конкретніші – на заняттях з якоюсь однією групою дітей.

Організація навчання за віковими підгрупами буде ефективною за умови участі у ньому помічника вихователя і чіткого розподілу обов'язків між ним і педагогом. Такий взаємозв'язок дає змогу вихователю правильно дозувати навчальне навантаження для дітей різного віку, попереджує їхню

стомлюваність та перевантаження, а також допомагає розв'язувати специфічні для окремих вікових підгруп навчальні завдання. При проведенні занять, де присутні діти 4, 5 та 6 років вихователю необхідно забезпечувати активність та працездатність усіх вікових підгруп.

Одним із позачергових завдань вихователя у різновіковій групі є створення сприятливих умов для розвитку повноцінної самостійної діяльності кожного вихованця та розвитку його особистості. Значущість різновікового спілкування визначається й тим, що воно формує особливе середовище взаємодії, надає додаткові можливості для самореалізації дітей у спілкуванні.

Гра – основний вид діяльності дитини дошкільного віку, потреба підростаючого організму. Специфіка ігрових форм полягає в тому, що дорослий впливає на дітей через правила та ігрові дії. Вагоме місце тут посідає самостійність вихованців. Дидактична гра як форма організації навчання набуває особливого значення для підвищення ефективності педагогічного процесу в умовах різновікової групи, бо дає змогу використовувати фактор самонавчання та взаємонавчання [5, с. 8].

Отже, дидактичні ігри в різновіковій групі є хорошою основою для взаємонавчання та морального виховання, розвитку емпатії (співпереживання, емоційного ототожнення себе з іншим), яка яскраво виявляється в молодшому віці, але згодом поступово згасає. Тому завдання вихователя полягає саме в тому, щоб підтримувати й розвивати позитивне ставлення дітей одне до одного, учити співпереживати в різних ситуаціях, спонукати до взаємодопомоги під час виконання завдань. У різновіковій групі малюки краще розвиваються, засвоюють і застосовують знання про навколишнє середовище й світ, а також навички спілкування в ігровій діяльності. Щоб це справді відбувалося, необхідним є особливе керівництво вихователя такою діяльністю, він повинен зважати на індивідуальні особливості дітей, характер їхніх стосунків, форми роботи й статеві відмінності.

Список використаних джерел

1. Аванесова В. Н. Воспитание и обучение детей в разновозрастной группе. Москва: Просвещение, 2009. С. 91-174.
2. Диновська Н. А. Організація педагогічного процесу в різновіковій групі малокомплектного сільського дитсадка. *Постметодика*. 2016. № 1 (85). С. 57 - 62.
3. Михайлова А. І., Кушнарєнко Е. М., Губанова Н. В. Організація роботи з дітьми різновікових груп: метод. посіб. Харків: Веста, Видавництво «Ранок», 2008. 64 с.
4. Нечипорук Н. І., Педько О. П., Корж Т. М. Особливості організації навчально-виховного процесу в різновікових групах ДНЗ. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 184 с.
5. Шавровська В. Модернізація навчання і виховання дітей у різновікових групах. *Палітра педагога*. 2004. №3. С.7 - 13.